

ПЪТУВАЩИ ДУМИ

снимка: Явор Василев

оформление: Явор Василев

ПАТАГОНИЯ – СЕВЕРНИЯТ ЮГ

Явор Василев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

PATAGONIA: THE NORTHERN SOUTH

Yavor Vasilev

Sofia University St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

yavorav@abv.bg

„Говориш ми на патагонски“ – помня тази фраза от детството, с която шеговито изразявахме неразбиране на казаното от другия. Една на пръв поглед глуповата закачка, която всъщност много сполучливо онагледява представата ни за тази далечна земя, или по-точно – липсата на всякаква представа за нея.

Нашият стереотипен образ на Южна Америка обикновено се изчерпва с Мачу Пикчу и цивилизацията на инките, амазонската джунгла, плантациите с кафе, планинската верига на Андите, пъстрите и шумни фестивали и, разбира се, симпатичните ламы. Но Патагония е различна – земя на контрасти, брулена от ветровете на два океана, обкичена с лед, зелена и сочна, приличаща по-скоро на Скандинавия, ако търсим сравнение, чужда на глъчката и вресливата улична култура на северните и централните части на континента.

Като природогеографска област Патагония представлява най-южната част на Латинска Америка – приблизително от 40 градуса южна ширина до архипелага Огнена земя. Климатът е влажен, а времето променливо, капризно и често проклето. Лятото е кратко и по-скоро наподобява нашата есен, но с повече вятър и валежи. Тъй като говорим за южното полукълбо, тук колкото по-на юг отиваме, толкова условията стават по-сурови. И действително аналозиите с европейския Север са напълно уместни от климатично гледище, пък и не само. Макар и най-късно колонизирана и цивилизована, Патагония е може би най-цивилизовано изглеждащата част от континента. Както планинската верига на Андите тук все повече се снишава и рядко надхвърля 3000 метра, така и екзотиката, шумотевицата и безпорядъкът постепенно отстъпват на тишината и смразяващия монолог на вятъра. Движейки се на юг, от погледа ни първо

ПАТАГОНИЯ – СЕВЕРНИЯТ ЮГ

изчезват пълчищата от амбулантни търговци, след това намаляват децибелите на латино чалгата, докато съвсем заглъхне, после шофьорите започват да спират на пешеходна пътека, мургавите лица отстъпват на по-европейски черти, а инфраструктурата видимо се подобрява. Както в Европа, така и тук културата и цивилизацията са се разпространявали от топлите към студените райони на континента – в случая от север на юг. В Патагония никога не е имало напреднала цивилизация като тази на инките. Тук по време на колониалния период са живели едни от най-агресивните и проблематични за испанците племена, покорени едва по времето на независими Чили и Аржентина (XIX век). Като цяло модерната култура мъчно и късно се е настанила по тези земи, но като че ли мразовитият климат е пресякъл нейното израждане и пренаселването на територията – нещо като защитен механизъм на природата. За справка ще посоча, че Патагония е с площ колкото 9-10 Българи, а населението ѝ е едва 2-3 милиона души. Да – това е един от най-рядко населените райони на континента, а както е известно, колкото по-малко хора, толкова по-малко замърсяване и вмешателство в природните дела. Ето защо, по мое мнение, и до днес Патагония е успяла да съхрани голяма част от своята „дивотия“.

Географското положение на тази област е основополагащо за всичко казано дотук. Както споменах, Андите постепенно се снишават и спират да ни респектират с 5- и 6-хилядни върхове, но за сметка на това линията на заледряване постепенно пада, докато стигне морското равнище. Значителна част от патагонските Анди са сковани от южното патагонско ледено плато – третата по площ заледена територия на Земята след Антарктида и Гренландия. От тази гигантска ледена шапка се спускат километрични ледници, потопили чела в езерата и океана. Няма да крия, че намирам необикновено очарование в тези неми „живи организми“, разказващи безценни нагледни уроци за историята и живота на нашата Земя, отвъд късогледия ни човешки хоризонт. Ледникът

Поглед към езерата Laguna Sucia и Lago de los tres

е един от най-изумителните рушители и градители на земни форми. Той наистина е до голяма степен жив – придвижва се, макар и много бавно, подхранва се и крепне през дългата зима и отдава огромни части от своето туловище на реките и езерата през лятото, хранейки стотици хиляди

Ледникът Perito Moreno

квадратни километри със своите води, създавайки условия за живот на безброй птици и други живи създания и поддържайки свежата зелена премяна, която изпивах с очи след дългите дни в сухите райони на Централно Чили.

За разлика от ледниците по най-високите планини на Земята, тук скалата далеч не е единствен съсед на

леда. Изумително беше да видя как съвсем близо до ледниците растат прекрасни гори от *Nothofagus pumilio* – студенолюбив бук, който вирее дори на Огнена земя. Важно уточнение е, че в Южна Америка няма естествени иглолистни видове, с каквито сме свикнали в северното полукукло. Смърчът, елата и мурата са слабо познати или неизвестни тук, а борът е изкуствено привнесен за нуждите на дърводобива.

Но далеч не цялата Патагония е така зелена и изобилстваща от гори. Източно от Андите, които са гръбнакът на Патагония, започват безбрежните аржентински степи – стотици километри пуста земя, нито едно дърво и само стада гуанако (вид лама), пасящи край пътя. Перфектната илюстрация на понятието „нищо“, което усетих осезаемо, докато чакахме на стоп близо до аржентинско-чилийската граница на неособено оживеното шосе, наречено *Ruta fin del mundo* (път на края на света). Между планината и степите се простират огромни езера с ледникова вода, впечатляващи със синьо-зеления си цвят – на първо място Виедма и Лаго Архентино. Пейзажът е толкова нереален и напомня декор от филм, особено ако добавим скалните игли като Фицрой и Серо Торе, щръкнали измежду ледниците.

Чилийските територии западно от планината имат съвсем различен облик. Още от Пуерто Монт земята започва да се раздробява на множество полуострови, фиорди и архипелази,

Масивът на Фицрой

представляващи всъщност най-високите части на потъналата в океана успоредна на Андите *Cordillera de la costa* (Крайбрежна планинска верига). В тази част придвижването по суша на дълги разстояния става невъзможно, а фериботът се превръща в основно превозно средство, което така и не изпробвахме поради високите цени на тази услуга. Всъщност най-бързият и икономичен начин за стигане до южните части на чилийска Патагония е със самолет, а загубвания на летището са невъзможни – в Пуерто Наталес то е с размерите на по-голяма бензиностанция. Това градче е най-южната точка, до която стигнахме. По улиците му често единствен минувач е вятърът, обстановката е спретната по скандинавски, а от крайбрежния булевард се разкрива гледка към близките океански проливи и стърчащите над тях планински била, осъмващи почти всяка сутрин с пресен сняг. Разстоянието оттук до Антарктида е само 1500 километра по въздушна линия. Птичий свят в тези изобилни на вода райони е изключително богат и включва безброй видове патици, лебеди, чайки, корморани, гмурци, фламинго и много други. Неразделна част от местната фауна са и няколко вида пингвини, видяни за пръв път от европейците през 1520 година, когато корабите на Фернандо Магелан преминават кръстения по-късно на него проток. Испанците оприличават причудливите животни на „странни гъски“ и побързват да се запасят с месо и яйца от беззащитните птици. Друго животно, което силно привлякло вниманието на европейците по онова време, е патагонският морски лъв, който днес лесно може да бъде видян дори в градска среда, близо до рибни пазари и рибарски пристанища. Изобщо, трудно ми е да си представя удивлението, което първите европейци по тези места са изпитали при срещата си с местната флора и фауна, коренните жители и приказните пейзажи на Патагония. Макар че вероятно по свой начин съм преживял същото – все пак след Магелан та чак до наши дни безброй пътешественици са тръгнали и ще тръгват по този път на откривателството – вече не за света, а за себе си. И съм сигурен, че всеки, посетил тази част от земното кълбо, преживява съкровено и лично това откривателство.

Невъзможно е в няколко страници да се побере целият

Морски лъв на рибния пазар в Пуерто Монт

завладяващ и приказно див свят на Патагония, с всичките му нюанси, природни форми, растения и животни, културен климат и атмосфера. Както впрочем е невъзможно тази дивна земя да бъде изцяло обходена и опозната, защото по мащаб и разнообразие тя далеч надминава миниатюрните пространствени измерения, с които европейецът е свикнал. Едно е сигурно – Патагония остава завинаги в сърцето на пътешественика и загнездва трайно в ума му идеята за завръщане и продължаване на вълнуващия диалог с природата и културата на този „северен юг“.

Фактологична справка: текстът е съчинен въз основа на впечатления от пътуване, осъществено през февруари 2023 година, със следния маршрут: Пуерто Монт > Пуерто Наталес > Ел Чалтен > Национален парк *Los Glaciares* > Ел Калафате > ледник Перито Морено > Пуерто Наталес > Пуерто Монт > Валдивия. Начин на придвижване – със самолет, автобус, автостоп и под формата на пешеходни преходи в планинските райони.

Статуя на праисторическия бозайник милодон в Пуерто Наталес